

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԵՋ ¹⁾

ՐՕՋԵԳԵՐԻ

Քսաներորդ կիրակի.

Անցեալ կիրակի բաժանուեցիր ընկերոջիցդ հեռաւոր հով-
տում, նախանձոտ հակառակորդների շրջանում: Սակայն բարե-
կամդ դեռ ողջ է: Յիշեալ դէպքից լետով մի ամբողջ շաբաթ-
ցաքանել է արտերը, ցանել դետնախնձորը: Բայց այն ժամա-
նակ վտանգի մէջ էի. չէ՞ որ սիրում եմ ամօթխած աղջկան և
ուսուցչից չէի ծածկում այդ: Երբ այն պարոնը բացականչեց
«աղջիկը ինձ է պատկանում», ամեն ինչ պարզուեց ինձ հա-
մար: Ի՞նչը կարող էր աւելի հասկանալի լինել, քան այն, որ
ուսուցչին էլ էր ճախրում նոյն կրակի շուրջը: Իսկ փոթորկի
ժամանակ ամենաթույլ կրակից էլ կարող է կտուրը վառուել: Եւ
մարմարիոնի նման սառնասիրտ աղջիկը թույլ էր տալիս այս
մարդուն համբուրել իրան: Այդ պատճառով էլ հանդարտու-
թեամբ լսեցի ուսուցչի աղաղակը և ասացի—լաւ ճաշակ ու-
նիք, սատանան տանի: Թույլ տուէք երջանկութիւն մաղթել
ձեզ. մի բան կասեմ միայն՝ եթէ դուք թշուառացնէք այդ աղջ-
կան, գիտցած եղէք, որ չօլդէնդորֆի եկեղեցու հրապարակի
վրայ կ'քարկոծեմ ձեզ:

—Շատ դեղեցիկ, մեղմօրէն պատասխանեց նա—եթէ ինձ
հետ անբաղդ լինի նա, աշխատեցէք տեղեկանալ ներոնից, Իւան
Գրոզնիից և ինկւիզիտորներից, թէ ամենախիստ տանջանքնե-
րից որով պէտք է պատժել ինձ:

—Համաձայն եմ: Այժմ մեր յարաբերութիւնները չ'պէտք է
փոխուին. ես ուզում եմ ձեր անկեղծութեանը անկեղծութեամբ

էլ պատասխանել: Մի փոքր չէ՞ք անցնի ինձ հետ. թիկն տուէք այս ծառին, եթէ ոչ պատմութիւնս լսելով կարող էք ուշաթափուել: Դուք մի տեսակ վիպականութիւն էք համարում, երբ քսանուհինգ տարեկան երիտասարդը սիրահարւում է: Սակայն դժբա չնչին բաներ են. ահա տեսէք լրագրի մի աշխատակից, որը գիւղական վարժուոր է դառել և իսկական վարժուոր: Եւ սկսեցի պատմել:

Վարժապետը լսում էր աննկարագրելի հիացմունքով և սկզբում չէր ուզում հաւատալ ասածներին: Յետոյ զլուխը թափահարեց և, համոզուելով որ պատմութիւնս վերացնում է ամեն հակասութիւններ և դժուարութիւնները, սեղմեց ձեռքս:

Մինչ այդ մտանք հեռաւոր ժորիկը և մօտեցանք վիթխարի դորշ ժայռերին, որոնցից հոսում էին առուակները:

Հոգիս անդորր էր—ուրախալի էր զոնէ մի մարդու առաջ առանց դիմակի լինել:

Իսկ ուսուցիչը նայելով սարի ստորոտին անընդհատ հոսող մաքուր, հրաշալի ջրին, ընկղմուեց մտածմունքների մէջ:

—Ուրիշ որեւէ մէկին լայանե՞լ էք ձեր գաղտնիքը, հարցրեց նա:

—Հօյղենդորֆում դուք ամենալաղեմի ծանօթը և նորագոյն բարեկամն էք:

—Եկէք դուով խօսենք իրար հետ:

—Շատ գեղեցիկ:

—«Նրան» էլ երևի դու ես ասում: Գիւղացիների մէջ այդպէս է ընդունուած: Այդ միտքը կատաղութեան էր հասցնում ինձ:

—Այլևս լիմարութիւններ չես անի, այնպէ՞ս չէ: Եթէ ինձ չես հաւատում, նայիր նրան: Ինքդ պէտք է գիտենաս թէ որքան է սիրում քեզ:

—Ապացոյց ունեմ, փնթփնթաց նա.—երևի շատ ես տանջուել գաղտնիքիցդ, շարունակեց նա, ես էլ հանգիստ չեմ եղել:

—Ինձ թւում է, Գլիդօ, դու էլ ինչ որ ծածկում ես ինձանից:

—Ամենի համար հեշտ չէ սիրտ բանալը, ասաց նա.—մինչ-

դեռ օրքան լաւ կ'լինէր, եթէ մարդիկ առանց խոստովանելու հասկանային...

Մի քանի խրախուսական խօսքերից յետոյ, պարզուեցան զործի ամենամուլթ կողմերը: Հասկանում ես, փիլիսոփայ: Աւելի լաւ է լսես ուսուցիչ Գլիդօ Վինտերի պատմութիւնը՝

Ծաղումով քաղաքացի է, արհեստավորի զաւակ: Ուսումը դժուարութեամբ է անցել և հասել է համարեա թէ իրաւաբանական դոկտորութեան աստիճանի: Բայց արուեստավորի որդին չէ ուղում հպատակուել, հպատակուել մանաւորն ընկերների պահանջներին: Ուսանողական սովորութեան համեմատ չի ուղում արեցողութեամբ պարապել և կոռել նրանց հետ: Ընկերները պիտի խանդավառութեան համար դուրս են շարտում նրան իրանց շրջանից և պիտի սով փակուած նրա առաջ դէպի փոքրիկ քաղաքի «ընտրի հասարակութիւն» տանող ճանապարհը: Դեռ լաւ էր որ ժամանակաւորապէս դասեր դառաւ հօլլենդորֆում: Սակայն, չնայելով բաւարար վարձատրութեան, նրա վիճակը շատ անախանձ էր: Մէկ բան էր միայն փրկում. դա երիտասարդութիւնն էր: Քաղաքի այս զաւակը մի առանձին սէր չունէր դասաւանդութեամբ պարապելու. բացակայում էր գիւղական կեանքի հասկացողութիւնը, սէրը դէպի ժողովուրդը, որոնցից կարողացաւ զնահատել միայն մի նորատի աղջկան: Երբ ուսուցիչը հօլլենդորֆ եկաւ, աղջիկը դեռ դպրոցական նստարանի վրայ էր նստած և նրա ընթերցանութեան գրքի երեսին պարզ գրուած էր Բարբարա Վէյլէր: Հէնց առաջին իսկ ըսպէից դուր եկաւ ուսուցչին: Ժամանակով աղջիկը ուսումը աւարտեց. ուսուցիչը կարգալու գրքեր էր տալիս նրան, աղջիկը կարդալուց յետ վերադարձնում էր իր եղբոր ձեռքով երկտողի հետ միասին: Այսպէս է սկսուել այդ զգացմունքը և յանկարծ տիրել է նրանց: Սկզբում սկսուել է սովորական շփոթութիւնը. աղջիկը կարմրում էր, տղան ուղիղ ճանապարհին սայլթաքում: Էհ, հօ չեմ նկարագրի ջեղ այն ամենը, ինչ որ Ադամ և Եւայից սկսած միատեսակ է լինում: Սակայն զարմանալի է թէ ինչպէս է պատահել, որ մայիս ամսին հանդիպել են իրար զանգակատան պատնէշի մօտ, ծաղկաղարդ շեփուկի տակ և տղան առաջին

անդամ համրուրել էր նրան: Բայց պատիժը կրեց. այդ ժամանակից սկսած, աղջիկը սկսեց խորշել նրանից և վերջինս չբռնեց ինչպէս ազատուէր իրան տիրող կրակից: Մի անգամ, Կալինգի վերադառնալիս, Գլիգուն իր սենեակը դտաւ կանանցով լի, լսւ տաքացած և իր անկողնի վրայ պառկած Բարբելին, նա դուրս ել ցրտից և ժպտում: Սառած դետի վրայից անցնելու ժամանակ, ընկել էր ջուրը, որտեղից նրան դուրս էր բերել մի անցորդ գիւղացի և տարել մօտակայ խրճիթը: Նոյն օրը, իհարկէ, եկաւ Ադամը կառասայլով, որի մէջ դրին վերմակների մէջ փաթած Բարբելին և տարան տուն: Բայց ուսուցիչը շարունակում էր տաքանալ: Յիշեալ դէպքից մի քանի օր անց, նա դնաց սարերը և ինչպէս պատահեց իրան դտաւ Ադամի տան մօտ: Ուղղում էր հանդստանալ, սակայն յոգնած չէր. ուղղում էր տաքանալ, բայց չէր մըսում: Վերջապէս ուղեցաւ հարցնել աղջրկայ ծնողներից, թէ ինչպէս է նա իրան դգում: Ծնողները սենեակում չէին, սրահում տաւարի համար ուտելու բան էին պատրաստում. մեն մենակ նստած էր Բարբելը իլիկի առաջ: Սկզբում երիտասարդը ոչինչ չասաց, բայց լետոյ վազեց դէպի աղջիկը — սիրում եմ քեզ, սիրում եմ, ասաց: Այստեղ նա բոլորովին իրան կորցրեց...

— Մտածիր միայն, բարեկամս, թէ ինչ էի դգում ես այդ խոստովանութեան միջոցին...

Մինչ այդ, սարերում ստուերները բարձրացան: Ադամի տունը արդէն հեռու չէր և մենք հրաժեշտ տուինք իրար:

Շուտով ինձ հետ միացաւ մի ուրիշ ընկերակից՝ որսորդ Կօնրադը և սկսեց խօսել Բոխերլի մասին: Տղան բժշկութեան համար փող չի վերցնում նորանից, մինչդեռ ինքը պատրաստ է իր աչ թեւը կտրել, միայն թէ դրանով կարելի լինի կատարած սխալը ուղղել:

— Ինչո՞ւ խփեցիք, հարցրի ես:

— Ձէ՞ որ ժառապութեան մէջ եմ և պարտաւոր եմ կատարել ամեն բան, ինչ որ պահանջում են ինձանից մարդիկ, որոնց պատկանում է որսորդութիւնը: Եւ ցաւալին էլ հէնց այդ է: Սակայն ամենից վատն այն է, որ Կուլմբօկը, ինչպէս

թւում է, պատրաստում է այդ դէպքի մասին խօսել Լանդ-տադում:

Պարզ է, որ այս մարդը վախենում է բացարձակ խայտառակութիւնից և կ'ցանկանայ հաշտուել Ռոխերլի հետ: Իսկ ես հրաժեշտի ժամանակ յայտնեցի իմ խորին համակրանքը Կոլմըրօ-կին...

Մարգարետնի վրայ, շրիորի մօտ տեսայ Ադամին: Նա նստած էր և ծանրութեամբ էր շունչ քաշում: Առանց թարմ խոտի կովերը կաթ չեն տալիս և ինչպէս երեաց, ծերունին զնացել էր խոտ հնծելու: Աշխատելու ժամանակ շնչարգելութիւնը սկսուել էր:

— Հայր, ինչո՞ւ էք ինքներդ աշխատում, երբ բանուոր ունէք:

Ծանր շունչ քաշելով, նա պատասխանեց. — շնորհակալ եմ բարի խօսքիդ համար, Հանգէլ: Կիրակին քո օրն է:

Հնծած խոտը տանելով, սկսեցի մտածել թէ ի՞նչպիսի լիմար կերպով են դասաւորուած բաները աշխարհիս երեսին: Կան մարդիկ, որոնք ժամանակը անց են կացնում մենամարտութեան, ծիարշաւի, որսորդութեան մէջ. կէս միլիօն տղատ զինուոր են պահում, իսկ իմ Ադամը նոյն իսկ կիրակի օրն էլ է ուժասպառ լինում աշխատանքի ծանրութեան տակ:

Երկա՞ր կ'տւէ այս: Ի՞նչ ես կարծում, փիլիսոփայ:

Էհ, թող սիրեն միմեանց, լիմար բաներ են: Սմեն ինչ լիմար է աշխարհիս երեսին:

Քսան եւ ձէկերորդ կիրակի

Մայիսի կիսին մեզ մօտ ծիւն է գալիս, կարծես նոր տարին լինի: Կեռասիները ծաղկել են և միւսնոյն ժամանակ ծիւնով են ծածկուած:

Պ. Շտէյնը դարձեալ մի սիրալիւր նամակ էր գրել: Ասում է որ իմ իրաւունքն է իհարկէ ամբողջ ապագաս և դիրքս զօհել որեւէ ցնորքներին, բայց ինքը պատիւ ունի յայտնելու, որ

եկող ամսից իմ պաշտօնս լանժնուած կը լինի մի այլ մարդու: Հասկանալի է որ նա ինձ համար կորած կ'լինի:

Ընկերներիցս և ոչ մէկը այլևս նամակադրութիւն չէ ա-
նում ինձ հետ: Միայն Մէյերը քանի շաբաթ առաջ նկարագրել
էր թէ ինչ է կատարուում խմբագրութեան մէջ: Թւում է թէ
աշխատակիցները ինչ որ դաւեր են սարքում իրանց արժանա-
ւոր դիտարկի դէմ. ծաղրում են որ զրազը տանուլ է տալիս:
Երբեմնապէս անհանդիստ եմ լինում մեր զրազի երեք վկաների
մասին: Ի՞նչ կ'լինի, եթէ մի բան պատահի նրանց, կամ թէ
լանկարծ Ամերիկա փախչելու լինին: Իսկ առայժմ ինձ մեռած
եմ ձեռնցնում և չեմ պատասխանում նախկին տիրոջս:

Շատ ցաւում եմ, բարեկամ, որ չես ընկունում առա-
ջարկս—ամառը դալ Ալմդայ. սակայն, ճշմարիտն ասած, լաւ ես
անում որ չես դալիս: Ժիշա ես ասում, ցաւալի կ'լինէր կորց-
նել հողի մերձաւորութեան առումը այս երեւակալական տրամա-
դրութիւնը, որ այս ժամին այնքան փոքրէլի բոլորէնք է տա-
լիս մեզ: Այս առասպելական աշխարհը կ'անհետանայ, երբ քա-
ղաքի բնակիչը պառկի խոտի վրայ և դեղեցկադոն մաքերով
նայելիս լինի դետնախնձոր ցանոց բարեկամին: Դու արդար ես,
հազար անգամ իրաւացի, այս տարին ես պէտք է անցնեմ մի-
այնակ, իմ «երկնային թագաւորութեան» մէջ: Պէտք է խոս-
տովանել, որ թշուառ հողիս երբեմն տանջուում է: Կեանքը
արիւն քրտնքի աշխատանքով եմ ձեռք բերում: Իսկ համաբնա-
կիւններիս տառապանքը, թէպէտ նրանք կ'իսով չափ են զգում
այդ, բայց որ աստիճան նրանք հնազանդութեամբ տանում են
ծանր լուծը, այնքան աւելի ցաւալի է լինում նայել նրանց:
Որչափ Ադամի գերդաստանի անդամները խոնարհուում են ճա-
կատադրի առաջ, և ինչքան ես խղում եմ նրանց, այնքան ա-
ւելի երջանիկ եմ զգում ինձ: Սկսում եմ այժմ միայն հասկա-
նալ, թէ ի՞նչ նշանակութիւն ունի մեզ համար կարեկցութիւնը:
Յուսահատութեան հակաթոյն է դա, մանաւանդ ինձ համար:
Շատ բան էի սպասում լեռնային բնութեան վեհութիւնից,
դաշտանկարների գեղեցկութիւնից: Սակայն իզուր. բնութեամբ
զմայլուում ես միայն այն ժամանակ, երբ հողիդ ազատ է և ներ-

դաշնակ: Բայց նա ոչինչ չէ կարող փոխարինել: Դորա համար էլ մարդիկ միայն աղքատ են մնում: Պատահամար օգտակար եղայ Սալամի ընտանիքին: Թող այդպէս լինի, թող չ'սխալուեն իմ վերաբերմամբ:

Քսաներկուերորդ կիրակի

Նամակիցս սկիպիդարի հոտ է գալիս: Մի զարմանալի լսիր թէ ինչպէս սլաստահեց այդ: Անցեալ շաբաթ զբաղուած էինք մեր կալուածի սահմանները ցոյց տուող և դաշտը մարգագետնից բաժանող ցանկապատի նորոգելով: Հանաք բան չէ. պատմութեան նայելով՝ այս կողմերում սահմանները պահպանուած են նախնիների հողիներով: Սալամի հասկացողութեամբ հողը վանառել առանց պատժի անկարելի է, որովհետև նա ոչոքին առանձնապէս չի պատկանում, այլ ամենի սեպհականութիւնն է—ամբողջ տոհմի, թէ նախնիների և թէ ապագայ սերնդի:

Այսպէս ուրեմն մենք աշխատում էինք ցանկապատի վրայ: Ծերունին շուխտ-շուխտ ցիցեր էր ամրացնում դետնի մէջ, ես ձողեր էի անցնում նրանց միջից և յետոյ այդ ձողերը կապում էինք թարմ ճիւղերի կեղևով: Կեղևները պատրաստում էր Բոխերլը խարովի մօտ, որպէսզի անհրաժեշտ ամրութիւնը ստանան նրանք: «Միձեռնանին» միշտ դոհ է, երբ իրա համար էլ մի աշխատանք է դառնում, որը նա կարող է առողջ մարդու պէս կատարել: Նա ուզում է կատարեալ մարդ լինել, բայց աչ թեւը չի դործում, կարծես չորացած ծառ լինի և ցաւում է, որքան մարդկային մարմինը կարող է ցաւել: Խեղճ տղան երբեմնապէս այնպիսի լուսահատութեան է հասնում, որ ամենքս էլ խիստ անհանգստանում ենք:

Ի՞նչ է իմ ծեռքիս վէրքը դորա հետ համեմատած: Ծուտով կ'հասնեմ սկիպիդարին: Համբարձման նախընթաց օրն էր: Երեկոյեան, ժամը 4-ին, ծերունին յայտնեց, որ կարող ենք աշխատանքներս դադարացնել:

—Ամեն ինչ լաւ է: Այժմ կարելի է հանգստանալ, ասաց նա: Բայց ես նկատեցի, որ բոլորը կարգին չէր: Ցանկապատի մէկ կողմը դեռ ամրացրած չէր, այնպէս որ մեր՝ եկեղեցում

գտնուած ժամանակ, հարեան կովերը կարող էին դիւրութեամբ անցնել մեր ծաղկած արտերը: Ես ֆնացի տանը, որ դռնէ փշերով մի փոքր ծածկեմ այդ չը ծածկուած տեղը և աշխատելու ժամանակ ձեռքս փշով վերաւորեցի: Ադամին յաջողուեց դանակով փշի մի մասը դուրս քաշել, բայց այն կտորը, որ ֆնացել էր վերքի մէջ, անասելի ցաւ էր պատճառոււմ: Մայրը մի ամանով սև ձիւթի իւղ բերեց, սպեղանի պատրաստեց և դրեց վերքի վրայ: «Անպատճառ կ'քաշի փուշը» տաաց նա:

Երկու դիշեր համարեա աչքս չեմ փակել և ուզում էի արդէն հակառակ ընդհանուրի անհամաձայնութեան դիմել Կայլինգի բժշկին, երբ փալտի կտորը սկսեց արդէն երևալ: Վարդի թուփի փշից մեծ չէր, այնպէս որ մինչև անգամ անախորժ էր դգալ, թէ ինչպիսի ցաւ կարող էր պատճառել նա չղերին:

Այժմ դիտես, թէ ինչու նամակս սկիպիւարի հոս է արձակոււմ:

Նախանցեալ օրը մեծ սենեակում ծերուկը սկսեց շինել ինձ համար անհասկանալի ինչ որ բան, որ բաղկացած էր գերաններից, դլանակներից, ակներից և այլն: Ինքնասիրութիւնս թոյլ չէր տալիս հարցնել, թէ ինչ է նշանակում այդ: Ճաշից չեաոյ երբ սկսեց դլանակների վրայ թել փաթաթել, նոր սկսեցի հասկանալ թէ ինչ էր այն: Իսկ երբ երեւաց կկոցը և սկսեց շրջել շարքին ձգուած թելերի միջև, այն ժամանակ դիւղատնտեսական մասի խմբադիրն անգամ չէր կարող կասկածել, որ նրա աչքի առաջ շուլհակի գործիք է դրած:

Ինչպէս համարձակ կերպով կարելի է ասել, որ ժանրութիւններ տեղափոխելու համար փալտէ հասարակ դլանակներ աւելի կարեւոր յայտնութիւն էր, քան այժմեան շոգեկառքերը, իսկ հասարակ իրիկը ամենամահաւոր թոյլը մանող մեքենաներից. նոյնպէս կարելի է ասել, որ շուլհակի փալտէ գործիքը, չնայելով իր պարզ ձեւին, ամենահասարակ միջոցներով աւելի նպատակայարմար է դարձել, քան մահուդէ գործարանների այժմեան բազմահնար յարմարութիւնները: Իւրաքանչիւր անհատ տրամադրութեան տակ երկու ձեռք, երկու

ոտ և մի դլուխ ունենալով, հրաշալի հարթ քաթան է պատ-
րաստուում:

Սակայն դորա համար նախ և առաջ մտածող դլուխ
պէտք է ունենալ:

Քաղաքացու համար խրատական կլինի ուշադրութիւն
դարձնել յիմար գիւղացու բազմակողմանիութեան վրայ: Բացի
դիւղաստեղծութեան վերաբերեալ հմտութիւնից, գիւղացին
դիտէ ոչ միայն ցորեն կալսել, կտաւատի իւղ պատրաստել,
բնակարան կառուցանել իր համար, կտուրը ծածկել, վառարան շի-
նել, շրհոր վորել, օղի հանել, ձիւթի իւղ պատրաստել, ածուխ
այրել, ալլև մսնել, քաթան և բուրդ գործել, կաշի լմել—մի
խօսքով անել այն ամենը, ինչ որ անհրաժեշտ է տնտեսագի-
տութեան մէջ և որը պէտք է բաւարարութիւն տալ մարդու
անհրաժեշտ կարիքներին: Ուղղակի զուարճալի է տեսնել թէ
ինչպէս է Ադամը աշխատում դադգեահի վրայ: Եւ մի փոքր
օգնում էի ծերունուն, բայց շուտով խճճուեցի դերձանի մէջ:
աշխատում էի այս և այն կողմ շուռ ու մուր տալով ազա-
տուել, սակայն աւելի խճճուեցի, այնպէս որ ընտանիքի մայրն
էլ չ'կարողացաւ աղատել ինձ. իսկ ես աւելի և աւելի էի խճճ-
ւում: Վերջապէս անշնորհք միջատին ոստայնից ազատելու հա-
մար պէտք եղաւ կանչել Բարբելին: Երբ նա սենեակ մտաւ, ինձ
թուաց թէ խաչանիշ սարդը գալիս է տեսնելու թէ ինչպէս
այս անգամ որսը ընկել էր նրա թակարդը: Մինչդեռ նա հան-
դարտ շարժուածքով հանում էր թելերը և կրծքիս կապանք-
ները թուլացնում, մի ինչ որ նոր բան էր փաթաթւում ինձ
և կաշկանդեց վերջնապէս...

Եթէ ուսուցիչը գիտենար ալլէ: Կարծում եմ որ Ադամի
գործած այս քաթանը օժիտի համար է: Եւ ինձ թւում է...
բայց ոչ, իմարութիւններ են: Աղջիկը ոչինչ չունի իմ դէմ, նա
պարզամիտ է ինչպէս ծնծաղիկը: Եւ ինքս կաշկանդեցի ինձ—
կաշկանդեցի իմ ցնորքներով:

Մենք «ըարժը կրթութեամբ» մարդիկ սիրել չենք կարող:
Մենք կարող ենք խաղալ սիրոյ հետ, սիրային խարդաւանու-
թիւններ սարքել, կեղծել և նախանձել: Իսկ սիրել, Սիրել ինչ-

պէս Լեւոնդոր սիրում էր Գերօին, ինչպէս Րօմեօն—Իւլիսին։ Դրա համար մենք չափազանց բարեկիրթ ենք։ Դու ինչ ես կարծում, փիլիսոփայ։

Բարի գիշեր, բարեկամս—այս մաղթանքս ուղարկում եմ քեզ իմ հեռավոր անկիւնից։

Մեր տանեցիք մի լաւ սովորութիւն ունին, որը հարեւան գիւղական այլ խրճիթներում ես չեմ նկատել։ Երեկոնները, երբ զնում են քնելու, ծնողները, զաւակները, քոյրը, եղբայրները իրար ձեռք են տալիս և ասում «Աստուած պահպանի քեզ գիշերը»։ Այնպիսի լուրջ կերպով են ասում, կարծես թէ որեւէ վտանգից առաջ հրաժեշտ տալիս լինին իրար։ Դա լիշեցնում է ինձ թէ ինչ է գիշերը՝ «նա բարեկամ, չէ մարդուն», ի՞նչ է քու-նը՝ «մահուան եղբայրն է նա»։ Մարդը պարկուտ է և լիայօրս է, որ իրա սրտի բարախումը կ'տաքացնէ նորա մարմինը։ Շուտով կ'զաւարի ամենը, ինչ որ նրա կեանքն էր կազմում։ Կ'վերջանայ, կարծես երբեք էլ գոյութիւն չի ունեցել և եթէ չի վերանորոգուի, յաւիտենապէս քնածը այլեւս չի զգայ ոչ տխրութիւն և ոչ վիշտ։ Իսկ եթէ դարձեալ կ'ստուի, դա արդէն կարծես աշխարհի նոր ստեղծագործութիւն է, նոր ծնունդ, Աստուածային հրաշք։

«Աստուած պահպանի քեզ գիշերը» բարեկամս։

Քսաներքերորդ կիրակի.

Հասաւ հոգեգալստեան օրը, այդ սիրելի տօնը։ Այժմ միայն ըմբռնեցի նրա հրաշագեղութիւնը։ Եթէ առողջ գիւղացին իրաւունք ունենար յաց լինելու, ուրախութեամբ կ'արտասուէի։ Անհնար է նկարագրել, բարեկամս, թէ որ աստիճան շքեղ է լեռնային բնութիւնը։ Երբ մօտից փչում է հողմիկը, կեռասենու ծաղիկները թափւում են կտուրի վրայ, իսկ մարգագետինները սպիտակին են տալիս մարգարտածաղիկներով։ Ես զուարճանում եմ գարունով և ծաղիկներով ու երբեմն ցանկութիւն եմ զգում բացականչելով՝ «Տէր-Աստուած, անարժան եմ այս ամենին»։ Եւ այս երանութեան համար դեռ վարձատրութիւն էլ եմ ստանում։ Մահու չափ ամաչում եմ զբաղիս համար։

Իսկ Բարբելի համար դեռ ծաղիկները բաւական չեն: Նա կանգնած է պարտիզում մի ծունկի վրայ, ձեռքով յենուել է միւս ծնկան և տնկում է մեխակի և լեռնապսակի արծաթափայլ ծաղիկները: Ահա նա վերցնում է սպիտակ թաշկինակը և քրտինքը սրբում: Մի՞թէ արդէն այդքան շողել է:

Այսօր վաղ վերկացայ և խոնաւ խոտի վրայով դնացի դէպի վեր. կանգ առայ այն տափարակի մօտ, որտեղ Զատիկի դիշերը խարոյկ էինք վառել: Այդ հզօր լեռնային երկիրը Աստուածային սեղանի նման սփռած էր առաջ: Հօլքենդօրֆից զանգակի դօղանջներ էին լսուում, չիշեցնելով, որ այնտեղ է կանգնած եկեղեցին այն անծանց համար, որոնք ընդունակ են Աստծուն միայն այն ժամանակ ճանաչելու, երբ նա փոքրանում է և բնակւում մարդկային շինութեան մէջ: Ծշմարիտ է, Աստծուն նախ և առաջ պէտք է սեպհական սրտի մէջ որոնել. և, կարող է պատահել, որ մարդս քարաշէն պատերի մէջ աւելի դիւրութեամբ ինքն իրա մէջ խորասուզուի, քան ազատ երկնքի տակ... Սակայն սիրտս միայն այնտեղ չէ, որտեղ մարմինս է դառնում. նա ամենայն տեղ է, որտեղ միայն կարող է թափանցել իմ միտքս, ամեն բանի մէջ՝ ինչ կարող եմ տեսնել, լսել և հոտով ընդգրկել: Այն ամենը, ինչ ես դիտեմ, կազմում է իմ մարմինը, իմ անձը:

Այսօր առաւօտ, երբ այդ մտքերը ինձ պաշարեցին, յանկարծ ուրախութիւն զգացի: Մարդկային արարած, դու նմանուեցիր տիեզերքին: Տիեզերք, դու նմանուեցիր մարդուն: Դու մէկ ես տիեզերքի հետ, դու յաւիտենական ես, իսկ քո հոգին Աստուած է կոչւում: Այն ժամանակ չկայ այլևս տանջանք, չկայ թերութիւն. իսկ եթէ իրրև մարդ քեզ դժբաղդ ես զգում, նայիր քեզ վրայ իրրև տիեզերքի մի մասնիկի վրայ:

Արդէն մի քանի անգամ նկատել եմ, որ վերամբարձ տրամադրութիւնը կարող է վտանգաւոր լինել: Այսօր, լեռան տափարակի վրայ, մի վայրկեան ինձ թուաց թէ եթէ անդունդի ափին լինէի կանգնած, կ'ըռչէի հէնց արևի մօտ... բայց վարժուորը զսպեց ինձ և ասաց. «Ի՞նչ է պատահել քեզ, մի՞թէ Սաթմը իր հիւանդ կրծքով պէտք է միայնակ աշխատի»:

Նկատել էս արդեօք, որ սովորաբար ճանապարհորդը սարի դուռը բարձրանալով համարեա միշտ երեսը ակամա, դէպի արեմուտք է դարձնում: Մազնիսական ղյոժը չէ՞ արդեօք մարդուն արեւելից դէպի արեմուտք դարձնում: Նախ և առաջ աչքերս ուղղւում են հեռաւոր ժայռէ շղթաների գաղաթներին, որոնք լուսաւորուած են ծագող արեւով: Միւս կողմից տարածւում է արծաթափայլ լայն ծովը: Դա Թիումեան ծովացոցն է: Պարզ ջրի երեսին երերում է նաւը... բայց ծովածոց չէ դա, այլ սարերի միջի ամպը. և ոչ էլ նաւ է, այլ բաղէն է սաւառնում սպիտակաւուն մառախուղի վրայից: Եւ արիւնջնայտեղ, որտեղ ծովը միանում է յաւիտենականութեան հետ, ծագում է արեւը... Զարհուրելի, արիւնահեղ, արիւնքին արեւը. նա զրկուած է փայլից և վառւում է առանց բոցի, կարծես ածուխ լինի... միթէ նոյն արեւն է սա, որը մի քանի ժամից յետոյ կ'փայլի երկնքում, ինչպէս պայծառ աստղ: Ահա բարձրանում է դանդաղութեամբ. նա չի արտացոլւում ամպի ծովի մէջ, միայն լեռներն են իրանց ստուերները ուղարկում այդ ծովին, և այդ ստուերների վերջաւորութիւնները միաւորւում են ծիածանի դոյների հետ: Իսկ արեւը աւելի և աւելի է տաքանում և բնութեան անբռնադատ օրէնքով անվերջ սլանում է երկնքի վրայով: Թշուառ քաղաքացիներ, այժմ նրանք քնած են, իսկ տասնչորս ժամից յետոյ արեւի ծագումը բեմի վրայ տեսնելու համար, կ'հաւաքուին դարշահոտ թատրոնում:

Թարգմ. ՕՐ. Ն. ԱՂԱՆԵԱՆ

(Կը շարունակուի)